

УДК 658.012.005

В. Г. Соломінакандидат економічних наук
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розглянуто основні питання щодо механізму формування фінансової безпеки підприємства із зазначенням їх структурування. Визначено особливості, що стосуються сучасних моделей адаптивних заходів діяльності підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека, механізм формування, адаптація.

I. Вступ

В умовах невизначеності та кон'юнктурних коливань економіки, при зростанні конкурентної боротьби для успішного функціонування підприємств важливого значення набуває механізм формування фінансової безпеки, оскільки ефективно його функціонування дає можливість протидіяти численним загрозам, створює передумови для сталого стратегічного розвитку.

Незважаючи на значний інтерес українських учених і практиків до питань формування механізму фінансової безпеки, треба зазначити, що існуючі розробки, головним чином, присвячені різноманітним аспектам визначення сутності категорії та значно меншою мірою – питанням структурування. Існуючий на мікрорівні методичний інструментарій оцінювання фінансової складової висвітлюють, загалом, у межах дослідження економічної безпеки підприємства.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження теоретично-методичних основ і принципів побудови, визначення функцій та структури механізму формування фінансової безпеки підприємства.

III. Результати

Розглядаючи цю наукову проблематику, варто зазначити, що становлення фінансової безпеки підприємства реалізується через розробку та впровадження механізму її формування, що є одним із найважливіших елементів його стратегічного розвитку.

З метою визначення змісту поняття “механізм формування фінансової безпеки підприємства” проведемо дослідження існуючих теоретичних підходів для визначення необхідного понятійного апарату. При цьому варто зауважити, що поняття синтезує в собі поняття “механізм” і “механізм формування”. Незважаючи на різні підходи науковців до визначення сутності категорії “механізм”, його здебільшого досліджують в економічному, господарському, правовому,

ринковому, фінансовому контекстах макроекономіки, а в економіці підприємства здебільшого використовують поняття “фінансово-економічний механізм”. Так, учені [6, с. 61–62] цю категорію розглядають як сукупність методів і форм, інструментів і піднесення впливу на економічну й соціальну стабілізацію підприємства через систему державної підтримки, яка заснована на інституціональній базі. Натомість дослідники [1, с. 334] вважають, що механізм виражає економічні, юридичні, політичні та інші відносини управління, і його цільовим призначенням є створення системи умов і відносин виробництва, розподілу, обміну, споживання (нагромадження). Тобто “механізм” розглядають як сукупність методів, форм, інструментів, через які здійснюється вплив на діяльність суб'єктів господарювання на основі використання економічних законів і категорій для підвищення їх ефективності.

Визначаючи економічний зміст “механізму формування фінансової безпеки підприємства”, зауважимо, що в більшості наукових праць відповідну категорію ототожнюють із поняттями “механізм забезпечення” та “механізм управління”. В економічній теорії сформувалося декілька підходів до визначення предметної сутності цього економічного терміна. Узагальнення підходів [1; 5, с. 336; 8, с. 192] дає змогу констатувати, що здебільшого його визначають як набір засобів, організація використання та контролю яких дає можливість досягти високого рівня економічної безпеки підприємства. Крім того, він є сукупністю нормативно-правових актів, методів, заходів, завдяки яким відбувається вплив суб'єкта на об'єкт для створення безпеки та протидії загрозам [5, с. 131; 8, с. 103]. Доповненням цього визначення може бути підхід [4, с. 42], який визначає комплекс управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних та інших засобів захисту бізнесу від втрат. Автори [1] пропонують розмежовува-

ти поняття “механізм забезпечення” й “механізм формування”. При цьому, на думку науковців, “механізм формування” можна розглядати як спосіб впливу суб’єкта на об’єкт за допомогою різних засобів, а “механізм забезпечення” є сукупністю заходів щодо створення надійних умов гарантування захисту від небезпеки.

Отже, механізм формування фінансової безпеки підприємства можна визначити як поєднання мети, цілей, завдань, принципів, методів, функцій, засобів, що дає змогу діагностувати, прогнозувати й контролювати стан економічної безпеки для прийняття адаптивних рішень щодо розвитку підприємства. При цьому в структурі механізму мають поєднуватися економічна та забезпечувальна складові щодо організації, планування, контролю для досягнення найвищого рівня його захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства зумовлює формування необхідних елементів і загальної схеми організації. Аналіз наукових джерел [1, с. 143; 6, с. 184–185] дає можливість констатувати, що до складу механізму можна зарахувати елементи: мету, заходи, об’єкти та суб’єкти управління, функції, принципи та методи управління, організаційну структуру, нормативно-правове забезпечення. Під метою розуміють забезпечення необхідного рівня для досягнення підприємством своїх тактичних і стратегічних цілей. Досягнення мети здійснюється шляхом вирішення основних економіко-організаційних заходів: планування завдань, функцій, принципів безпеки; організація та формування бюджету; фінансове забезпечення; контроль за дотриманням планових показників і аналіз відхилень; діагностика стану безпеки.

З питань обґрунтування об’єкта механізму формування фінансової безпеки в українській науці сформувався два напрями. Прихильники першого [5, с. 28–29] об’єктом вважають стабільний економічний стан підприємства; щодо другого [7, с. 60–63], то науковці визначають ним види операційної діяльності, майно та ресурси підприємства, персонал, керівництво. Формулювання останніх є прийнятним для практичного використання, оскільки стабільність економічного стану будь-якого суб’єкта господарюван-

ня треба розглядати як ціль, мету, завдання тактичного або стратегічного характеру, але не як об’єкт організаційного механізму формування економічної безпеки підприємства.

У визначенні суб’єкта механізму формування фінансової безпеки підприємства в поглядах науковців [6, с. 115–117; 4, с. 54–58; 1, с. 112–115] немає істотних розбіжностей, вони поділяються на внутрішні та зовнішні. До перших належать відповідальні особи, служби, підрозділи, що забезпечують роботу підприємства. Другі не підпорядковуються керівництву, але при цьому істотно впливають на стан економічної безпеки: органи державної влади всіх рівнів, конкуренти, суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності, кримінальні структури.

Аналіз наукової літератури [8, с. 95–97; 4, с. 340–343] дає змогу виокремити такі принципи побудови механізму формування фінансової безпеки підприємства: доцільності, своєчасності, плановості, комплексності, неперервності, законності, конфіденційності, взаємодії, гнучкості, динаміки та розвитку, відповідальності.

Механізм формування фінансової безпеки підприємства виконує такі функції [7; 5, с. 143]: аналіз загроз економічній безпеці внутрішнього та зовнішнього походження; формування й класифікація економічних інтересів підприємства; формування необхідного ресурсного потенціалу для забезпечення безпеки; прогнозування, планування (тактичне й стратегічне) виробничо-господарської діяльності підприємства; функціональний аналіз безпеки; оцінка стану та діагностика досягнутого рівня безпеки.

Серед існуючих структур найбільш оптимальною в контексті сутності поняття “механізм формування фінансової безпеки підприємства” є модель механізму управління економічним розвитком підприємства, запропонована в монографії [6]. Адапуємо розроблену структуру в контексті формування фінансової безпеки підприємства, в результаті чого визначимо структурні складові механізму (рис.).

З даних, наведених на рис., видно, що за його допомогою відбувається вплив суб’єктів управління (підприємство, управлінський персонал або бізнес-процес) на об’єкт (економічні відносини, що впливають на рівень економічної безпеки).

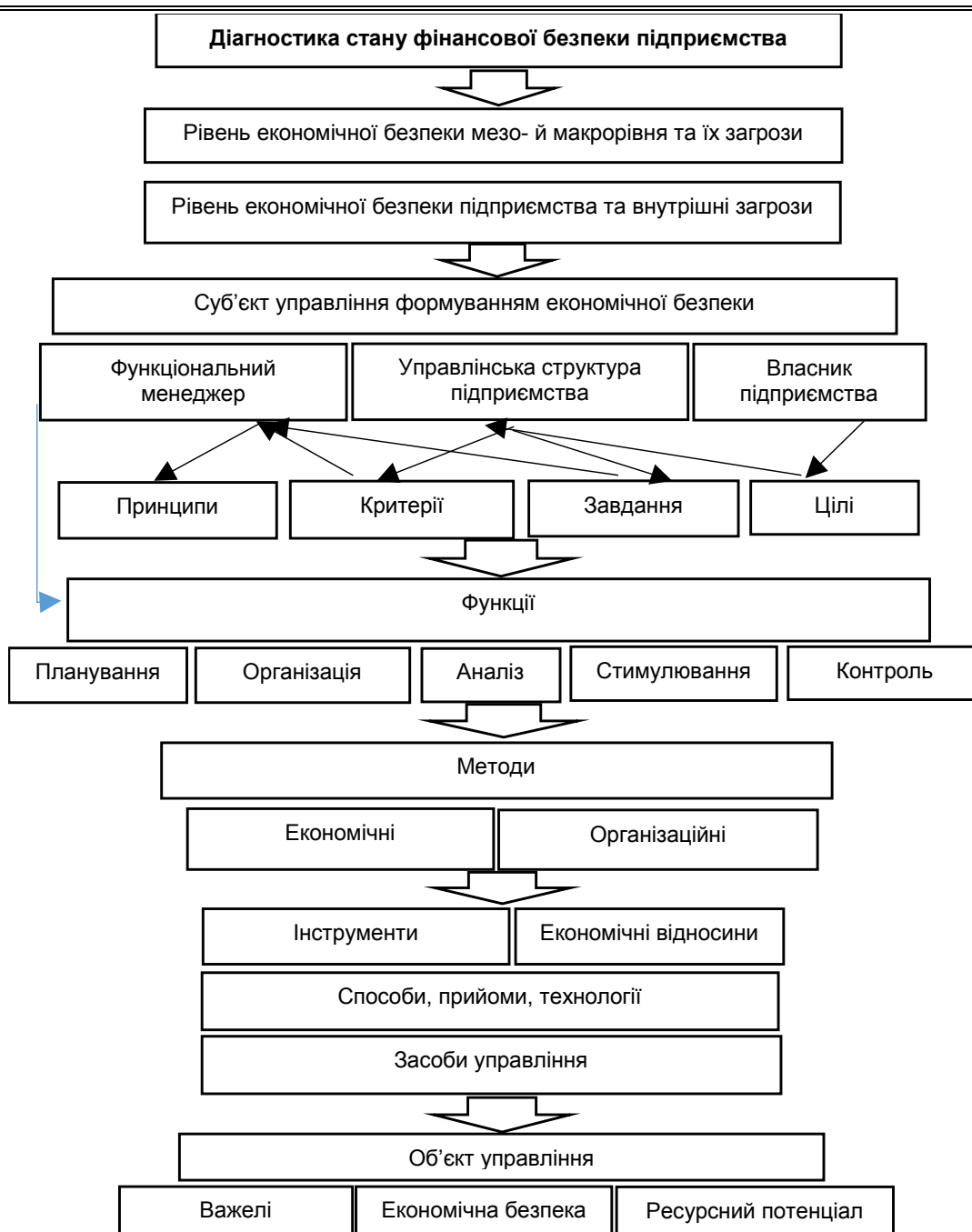

Рис. Структурні складові механізму формування фінансової безпеки підприємства

Управлінський персонал підприємства встановлює цілі, з урахуванням яких системний аналітик формулює завдання та критерії (кількісний аналіз цілей) для функціональних менеджерів, які на підставі принципів управління виконують функції планування, організації, стимулювання, аналізу та контролю [6, с. 176]. Автор також пропонує синтезувати в структурі загального механізму такі локальні механізми: адаптації, діагностики, ідентифікації загроз, прогнозування проблем формування фінансової безпеки [6, с. 179].

При цьому ключовим визначають механізм адаптації, що включає діагностику ринкового середовища, синтез адаптивних моделей, прийняття адаптивних рішень і ана-

ліз адаптивних стратегій. У сучасних умовах господарювання підприємницька структура для збереження конкурентних переваг повинна постійно коригувати свою діяльність з урахуванням вимог зовнішнього середовища, оскільки зміна зовнішніх факторів може призвести до виникнення дисбалансу між підприємством і середовищем [8, с. 342]. У зв'язку з цим підприємство має бути здатним своєчасно проводити адекватні зміни за допомогою методів адаптації. Будучи фінансово самостійним і повністю відповідаючи за результати своєї діяльності, підприємство у структурі ринку повинно сформулювати таку систему, яка забезпечила б йому високу ефективність роботи, конкурентоспромож-

ність і стійке ринкове становище [8, с. 342–343]. Переходячи на вищі стадії розвитку або, навпаки, потрапляючи у кризовий стан, підприємства потребують зміни цілей, стратегій та способів їх реалізації. Дослідження та врахування теоретичних і практичних процесів циклічності розвитку підприємств дасть можливість керівникам приймати обґрунтовані управлінські рішення в майбутньому. Важливим завданням є управління механізмом формування фінансової безпеки підприємства залежно від вибору моделі адаптивної поведінки. Підприємство, щоб досягнути успіху в бізнесі, повинно постійно прилаштовуватися до вимог зовнішнього середовища та своєчасно реагувати на його зміни. Для цього необхідно освоїти, досліджувати та застосовувати методи адаптації підприємства. Науковці [4, с. 135] виділяють три моделі поведінки підприємства, кожна з яких визначає його готовність до адаптації: активна; консервативна; змішана.

Розглядаючи моделі в контексті життєвого циклу підприємства, зауважимо, що активна модель поведінки є адаптацією підприємства до ринкових впливів (встановлення нових зв'язків, підходи в ціноутворенні, пошук інвестицій). У консервативній моделі адаптивна реакція має вимушений характер (незмінна структура виробництва, витратна модель ціноутворення), тому підприємство має здійснити реорганізацію. Для змішаної моделі адаптації характерним є поєднання консервативної та активної поведінки.

Таким чином, залежно від факторів впливу, всю сукупність адаптивних заходів підприємства доцільно поділяти на групи: адаптація до нововведень, до змін кон'юнктури ринку, до політико-правових умов. Процес є складним і починається з комплексної діагностики й може закінчуватися реорганізацією організаційної структури підприємства. Проте саме адаптація стає для багатьох підприємств не лише способом виходу з кризового фінансового стану, а й важливим елементом механізму формування фінансової безпеки за допомогою підвищення ефективності використання ресурсів, збереження ринкових позицій.

IV. Висновки

Наявність великої кількості загроз вимагає розробки та реалізації дієвих заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства. Механізм забезпечення є невід'ємною частиною системи економічної безпеки, що базується на певних завданнях, функціях і

принципах; передбачає використання її системної сукупності методів, інструментів та конкретних заходів з їх реалізації для досягнення підприємством тактичних і стратегічних цілей.

Список використаної літератури

1. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів, 2012. 386 с.
2. Карінцева О. І., Ліннік Ю. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічні проблеми сталого розвитку: тези доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів та студентів факультету економіки та менеджменту присвяченої дню науки в Україні / відп. за вип. А. Ю. Жулавський. Суми, 2014. Ч. І. С. 184–185.*
3. Клименко Т. В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2011. № 4 (58). С. 340–343.*
4. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. Луганськ, 2012. № 4 (44). С. 27–32.*
5. Мойсеєнко І. П., Шолок О. О. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. Львів, 2011. Вип. 21.2. С. 141–146.*
6. Орлик О. В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення. *Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: колективна монографія: у 2 т. Дніпропетровськ, 2014. Т. 2. С. 176–182.*
7. Пойда-Носик Н. Визначення сутності механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Інтернет-конференція 20–21 жовтня 2015 р. Тернопільського інституту агропромислового виробництва НААН України. URL: http://confiapv.at.ua/publ/konf_zhovtnja_2015_r/sekcija_5_ekonomichn_nauki/viznachennja_sutnosti_mekhanizmu_zabezpechennja_finansovoji_bezpeki_sub_ektiv_pidprie_mnictva/.*
8. Прохорова В. В. Економічний розвиток підприємств: теоретико-методологічний підхід: монографія. Хаків, 2010. 523 с.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2017.

Соломина А. В. Механизм формирования финансовой безопасности предприятия

В статье рассмотрены основные вопросы касательно механизма формирования финансовой безопасности предприятия с указанием их структурирования. Выделены особенности, которые касаются современных моделей адаптивных мероприятий деятельности предприятий.

Ключевые слова: финансовая безопасность, механизм формирования, адаптация.

Solomina A. The Mechanism of Formation of Financial Security of the Enterprise

In the article the theoretical and practical aspects of forming a mechanism of financial security of the enterprise are researched. The purpose of the article is to substantiate the mechanism of financial security formation taking into account individual characteristics.

The object of research is the process of selection and formation of a system of indicators for assessing the financial security of an enterprise based on a criterion approach.

The theoretical basis of the study were monographs, scientific articles by leading domestic and foreign scientists on the issues of financial security. The methodological basis of the research is general scientific methods of conducting researches, in particular methods: analysis and synthesis, systematization and generalization.

Applied aspects were studied using methods of systematic and complex analysis of fuzzy logic tools. It is substantiated that models in the context of the life cycle of the enterprise, according to which defined behavior, which is the adaptation of the enterprise to change the market situation, political and legal conditions, innovations.

It is determined that the mechanism of ensuring economic security is based on tasks, functions and principles, provides for the use of a systematic set of methods, tools and concrete measures for their implementation in order to achieve tactical and strategic objectives of the company.

Key words: *financial security, formation mechanism, adaptation.*